

JÓSLÁSOK MAGYARORSZÁGRÓL.

Ady Endre tanulmányai, jegyzetei magyar sorskérdésekről.

I.

Ez a könyv érthetően keltett zajos feltűnést a sajtóban. Nemcsak a válogatás naturalista gesztusa miatt. Eddig Adyt a költőt tartottuk számon, a prózairó csak egy-két szerényke füzetben, mintegy pótlásként élt számkra s ha akadt is, aki őt a kötetlen beszéd nagymesterének vallotta, a költővel egyenrangúnak, Ady egyéb műveiből édeskevés szivárgott át a köztudatba. Most *Féja* Géza s az Athenaeum jóvoltából megjelenik a politikus Ady, közel húsz ív terjedelmű, tekintélyes formájú kiadásban. Ez pedig körülbelül azt jelenti, hogy Ady küzdelmes pályája, legalább részben, újra kezdődik. A költőt, megjelenésekor, forró rajongás és tüntető tiltakozás fogadta: sok időbe mult, míg a kérdés higgadtabb mederbe került, Ady értékei megvilágosodtak, s a két végét, a túlmagasztalás és a kárhoztatás, mely egyformán a nagy költőt jelezte benne s kétszólamúlag hirdette nevét, lassanként irodalomtörténeti ízű értékeléssé tisztult. Azóta az idők is megváltoztak, más problémák merültek fel, újabb nemzedékek jöttek, melyek már a maguk portékájával is el voltak foglalva, s kezdett Ady, a költő, a fiatalság lelkében is dinamit-mentes anyaggá válni. Másként vagyunk a politikus Adyval.

A sajtó egy része épúgy istenítve állt a kötet mellé, mint ahogy egykor a vadonatúj költőt fogadta; mások riadva vagy tamaskodva helyezkedtek vele szembe. Hol itt az igazság? Egyelőre jegyezzük meg, hogy egy kérdésnek a letelején vagyunk.

II.

Ady magyarságszemlélete Tisza István, «a bihari isten» Magyarországtól István király országáig szálldos vissza. Mily hálás terület e felbéges parittyázónak! Mennyi kérdés, mennyi probléma! Amit Ady csak e válogatott kötetben megbolygat, feldolgozva egész könyvsorozatot adna. Mindig aggasztó, mikor egy Ady-fajta zseni rövid cikkekben egy sereg nagy ember nevét halmozza, olyanokét, akiknek ismerete egyenként is tartós tanulmányt kíván. Érezzük, hogy bármennyi erő van is váteszi sugárzású szavaiban, már képtelen volna hosszasabban megállani egy-egy nagyobb stációnál, ahol a valóság számvetése kötelez. Köztudomású dolog, egyébként írásaiból is kiérezhető, hogy Ady, iskoláit elvégezve, soha történelmi s egyéb munkákat behatóbban nem tanulmányozott. A nagy emberek sűrű emlegetésére, magyar és idegen «messiások» összehasonlítására az bátorította, hogy ösztönösen megérezte minden nagyság közös vonását, a tragikumot. Innét e politikai cikkeknek merőben lírai hangja. Életes költő volt s nem a tanulmányok embere. Anyaga kisnemesi fütöttségéből, a magyar messiásokkal való rokonságerzetének hevéből, családi tisztos hagyományokból, iskolai emlékekből s ujságokból adódik. Szinte ott érezzük mögötte multon és jelenen borongó társaságát is, egy egészen heterogén csoportot, művészek, tudósok,

publicisták elégedetlen társaságát. Ady elementáris erővel visszhangozta mindazt, ami ezekben az időkben körülötte zszibongott. A magyar nép kétszeresen politikus nép, helyzete tette azzá. Aki nálunk lapot nem olvas, vagy gyermek, vagy gyanus különc, s a politikáért Adynak nem kellett a szomszédba mennie, közvetlen közelében nyüzsgött az. Minden költőnk politikus költő is, ha a javából való tehetség. A különbség csak annyi, hogy Ady az egész ezeréves magyar politika összefoglalásának hivatását érezte «felszánt poeta-ceruzájában». S itt van, itt ébred első kétségünk e rendkívüli póz iránt. Kérdés, megbírja-e a politika természete azt a szertelen hangot, mely Ady költészetében oly tragikus fenséggel zendül? Ady legtöbbször csak általánosít, túloz, annyira impresszionista, reális igazságra vergődni nem tud, túllő a célon vagy azon innen marad, önkívületében vagy letargiájában. Hol a személyi gyűlölet forrósága pusztítja szavai hitelét, hol a mérhetetlen lendület röpi túl a valóság lehetőségein.

A végtelenség, Ady költészetének lelke csap fel prózájának lángbaforult szerűjéből is. Ő ott is a mindenségbe dörgi századok óta felgyülemlt keserveinket, az ország «vad, vegyes bánatát», az ezeréves magyar sérelmi politikát. De ami költeményeiben megkap, itt reális ígének nagyon kevés, költőibb formájától, tömény-erejétől megfosztva, csak saját maga visszhangjának, versei előgyakorlatának tetszik, konkrét tanulságnak pedig szinte semmi. Mert akárhogy variálja is Ady a mondanivalóját, akárhogy váltsa is az alkalom aprópénzeire a maga központi nemzetszemléletét, mindvégig a magyar Ugar, a turáni átok szól soraiból. Lassanként aztán kifogy a nagyok, a messiások, a vértanuk sorsának unos-untig való emlegetéséből s mindinkább érezzük az ismétlődést, más-más változatban, vagy a nagy szavak hitelének hiányát. Ady egynek veszi magát népével s önmagának époly ostorozója, mint fájának. Ez adja még igaztalan túlzásainak is becsületét : legjobb soraiban valóban a magyarság eleven lelkiismerete beszél. A hivatottakra gondolva, általuk époly magasra emeli népét, mint önmaga szertelenített alakját. Ady a legszerencsétlenebb, a legigazabb : fajtájának képe is e két végtelenben váltakozik. De hol van ezen túl Ady gyakorlati politikája, melyre már reálisabb közlési formája is köteleznék? Ami fenyegetés, vád írók, politikusok részéről, származásuk, társadalmi rendjük, vallásuk szerint századok folyamán annyiszor fellobogott, mind hangot talál cikkeiben. De mentől alább száll az általánosítások, a hagyományos szölamok skáláin a felelőség részletkérdései felé, annál inkább köd homályosítja tekintetét. Szinte ki-kivillan belőle a kérdés : mi lenne, ha varázsszóra megváltoznék minden? Ha a paraszt, a nagybirtok az ő elgondolása szerint szabadulna fel? Kinek kezébe kerülne? Vajjon az ő igazi hívei közt osztódnék fel a föld hatványozottabban gyümölcsözni, vagy csak a körforgás kezdődne újra, új elégedetlenekkel? Ady, révedéseinek, sejtéseinek e hangulatfokán nekibúsult sóhajjal adja meg magát a magyar élet dilemmás végzetének. Mindez, Ady érzés- és gondolatvilágának politikai útja egészebb, őszintébb s főként művészibb képet mutat néhány remekbekészült politikai versében ; prózájában, bár képzelete itt is meg-megvillantja pegazus-származását — kétszeresen megriaszt vagy molyra készlet.

III.

Azt mondják sokan, hogy ez az Ady-könyv tele van homállyal. Mások meg szimbolizmusról beszélnek, mely mögött — az avatottak, a rokonlelkűek

nyelvén — világos igazságok tárulnak. Én azt hiszem, az adys szimbolizmus itt csak egy fajtája a prózai tapogatózásnak. Legjobb költeményeiben mindig egyéni, új nyelve van, egészen különböző az ő átlagos politikai verseinek tételes modorától, a hétköznapi szocializmus szólamaitól. Ez a hang, Ady kölcsönkapott forradalmi frazeológiája cikkei nagy részében is feltűnik; ilyen hangon, egy-két jellegzetes Ady-kifejezést nem számítva, sokan írtak abban az időben. Legszebb tanulmányán (Petőfi nem alkuszik) s néhány szerencsés fogantatású egyéni Ady-jegyzeten kívül az emlegetett «homályt» Adynak nemcsak vérmérséklete, hanem az egyetemes áttekintés, a mindenek fölött való bíraskodás szinte betegességig hajszolt vágy-álmához képest kevés politikai tanultsága is élénken magyarázza. Mélyebb ismeretek hiányában az ő nagy problémái rendszerint igen szűk keretek közé szorúlnak, vagy cikkekre forgácsolódnak szét, melyeknek közös logikája is lépten-nyomon más hangsúlyt kap, más értelem felé tolódik el; innét egy sereg csonka, lírai befejezésre kényszerült írása. Így aztán e higanymozgalmasságú tanulmányok s méginkább jegyzettörédek fölött könnyen terjeng a köd, ügyes kibúvó gyanánt. Ady többnyire csak gordiusi csomókat vagdos szét s konkrétabb summa híján aztán legalább valami hangulatfélét ad, természetesen sokféle-kép magyarázhatót, ha már reális tényeket nem adhat a turáni átok, a nagy parlag prózai változatai helyett.

Modora sem szerencsésebb átlagpolitikai verseinek modoránál. Egyik fő eszköze a szatíra volna, csak a szatírt is túlon túl gyakran ne éreznők benne. E szatirikus szatírság a komolytalan élcelődés régióiban lebegteti Ady tétova szavát. Csak egy rövid cikkét említem, alig két lap az egész, melyben évtizedek színházi és egyéb kultúráját sommázva, megjósolja azt is, hogy Európa Kairója lesz országunk maholnap. Hiszen való, amit anno 1905-ben jövendölt: «Az ánglius, a berlini, a francia, ki pár napot itt lumpol, egy komolyabb estéjén esetleg jó Wagner-előadást is élvezhet az európai Kairóban». Első pillanatra talán, beugorva, bűvös jósnak érezzük őt. De inkább bosszankodunk az akasztófahumornak a mondvacsinált kajánságán. Nem lettünk «egy kicsit ázsiaibbak» az afrikai Kairónál, sem Balkánnak és Amerikának vegyülése, s gonoszkodó kedvünk lehiggad e jóslással szemben. Az idegenforgalom nemzetközi gazdasági siker, mulatni minden európai országba jár-nak, Párizs — Ady végzetes szavait használva — idegeneiből él. S ha mi esetleg csak néhány jó Wagner-előadásig vittük, máris szép, pedig többre is vittük; Ibsent, Shakespearet, hogy csak e két világnagyságot említsem, adjuk időnként annyira s hozzájuk méltón, mint tulajdon hazájukban. Persze ezt a problémát is nézhetjük Petőfi Okatootáia-jának szemüvegén, de ez első-sorban a költőnek s nem a politikusnak alkalmas hangneme. Ady pedig túlnyomóan költő volt, nagy költő, s ami politikum a vérében lobogott, verseiben kapott igazibb, egyetemesebb, művészebb formát. Más a politikus költő s más a költő-politikus s a legritkábban jelentkezik egyugyanazon alkotóművészen. Adynál az egyik csupán a másiknak gyöngé visszfénye.

IV.

A kötet előszava: «Ady Endre végrendelete», érdekesen tükrözi Ady-politika világát. Ha Féja Géza a század elején nyilatkozik Adyról, bizonyára a költő legtüzesebb hívei közt tesz mellette vallomást. Szép és elmélyedő tanulmányából egy hiányzik még: a kritikai hang, mely az Ady-versekkel

kapcsolatban már minden komolyabb esztétikusunk, irodalomtörténetírónk ítéletében érezhető. Féja az első szó jogán ezúttal szuperlativuszokban beszél; ő még a szöveg közvetlen benyomásaitól lelkes, már pedig itt ugyancsak nyugtalan habokon hánykódunk, közel két évtized sokszor parttalan, kiszámíthatatlan háborgású vizein. Őt még nagyrészt a felfedezés láza remeg-teti, az oldott kévék összefogóját, aki ime, a szétszórt újságcikkekből energikusan válogatva, rendezgetve, kissé önkényesen állítja össze a politikus, a nemzetnevelő Ady portréját. Csupa átszellemültség, amit ír, hol szárnyalóan légüres, hol ötvösmesterien kalapált, de gyakran megkapó, gondolatokat ébresztő kijelentéseivel. Később majd elválik, milyen mértékben kell e bevezető tanulmányban s az Ady-szövegben az értéket a jóhiszemű sallangtól elválasztanunk.

Addig is köszönet Féja Gézának, Ady egyik legforróbb lelkű úttörőjének. Ezzel a könyvvel olyan kérdést indított útjára, mely a napi érdeklődésen túl még sokáig foglalkoztatni fogja mindazokat, akik a nagy modernnek s a magyarságnak egymáshoz való viszonyát korunk égető problémái közé sorolják.

Vajthó László.

Jankovics Marcell: Hangok a távolból. (*Franklin kiadás.*) A Hangok a távolból tulajdonképpen sorrendbe szedett útirajzok. Az utazások valóságos kereteit azonban meseszerű, sokhelyütt valószínűtlen történések töltik ki. A fantázia, amely ott dolgozik az író élményei mögött, egyszerűbe megváltoztatja a valóság formáit, tényeit s a maga szertelensége számára szorít helyet. Meg kell valtanunk azonban, hogy ezek a történetek valószínűtlenségük ellenére is érdekesek s így megmagyarázzák az író nagy népszerűségét a volt koronázó városban fekvő szűkebb pátriájában. A képelet világában oly otthonosan mozog Jankovics Marcell, hogy történetei a hihetetlen fordulatok ellenére is megtelnek a valóságos élet színeivel és hangulataival s ezáltal az olvasó meggyőződése ellenére elhíhetőkkelé válnak. Természetesen ehhez már külön tehetség kell, határtalan meggyőző erő s a képzelt históriába való teljes beleélés.

A novellák történetének közép-pontjában mindenütt az író én-je áll. Megható ez a szubjektív hangulat, amellyel Jankovics történeteibe bekapcsolódik. A mult hagyományai-ban gyökerező etikai felfogás s egy

békés világra való emlékezés ver-gődik halálrasedzeten riasztó jelen-ségek s valóságok középette. Az író megretten minden olyan eseménytől, amely a világháború borzalmaira emlékeztet vagy egy új világháború eshetőségeit hordja végtelen ma-gában. Két szerető szívet tör össze, gyenge asszonyt tesz gyilkossá. mert a szeretett férj mérges, egész csa-patokat védhetetlenül elpusztító gáz-találmányát akarja értékesíteni. (*A bűnügy.*) A háború lett az író vég-zetes élménye, úgyszólván minden novellájának témája innen indul el és sajátoságos körforgással oda tér vissza.

Az a magyarság, amely ezekben az európai horizontú novellákban fel-fénylik, fájó, szent s büszke magyar-ság... én is magyar vagyok, mutat-kozik be a két franciának a vonaton s fájdalmas tiltakozás szakad ki belőle amazok tájékozatlanságának hal-latára. (*Défense de jumer.*) Fran-çais? Nem. Magyar, mondja kérdően Afrikában, a pálmafák alatt. (*Fél-lábú emberek.*) Mintha ismerné Ma-gyarsországot? Én ne ismerném, mondja a kalotaszegi gyökértelen árva testvér Bécsben. (*A hangok temetője.*) Igen, nem sírtam, mert magyar vagyok..., mondja a gye-

rek, akit elüt az autó. (*Le soldat inconnu.*)

A fantázia formáló keze alatt mindig eltorzul a valóságos élet. A belőle mert élmény úgy igazi s maradandó, ha az író élethű fotográfiát készít róla. (*Egy napra.*) Saját-ságos, hogy Jankovics filozófikus hangokat éppen a valóság magyarázatára üt meg, ellenben nem gondolkodik sokat ott, ahol a képzelet formálja az anyagot. Irodalmának a fantázia szinte kizárólagos éltető eleme. Az idegen táj csupán egy keret, ahol története lejátsszódik.

Mindez azonban természetszerűleg nem zárja ki azt, hogy egyes írásaiban az élet legmélyére szálljon s tökéleteset alkosson. Különös mélyszántó novellája a *Credo* című, amelyben az orosz földről kiűzött oroszok tragikumát példazza egy szerencsétlen kettős szerelem történetében.

Jankovics stílusa plasztikus, a témából consonáló, kissé lírikus színezetű elbeszélő hang. A dült betűvel szedett szavak újítása ellentétben a tudományos irodalommal — bántó s zavaró. Az írásmű minden ember lelkében más és más hatást vált ki, az író ne figyelmeztessen s ne gyámkodjon az olvasó ítélete felett.

A címlap nem szép és semmitmondó. *Marék Antal.*

Vajthó László: Két költőnemzedék arca. Kortársaink-sorozat. Budapest, Studium kiadása.

Aranytól Adyig és Adytól, Ady pályakezdésétől napjainkig. Két nemzedék, két szembenálló életérzés, ízlés és emberi magatartás. Az első immáron történelemmé kristályosodott. A második egyik felével élő jelen, másik felével lassan történelmi távlatba kerülő közelmúlt. A múlt század nyolcvanas éveitől a századforduló utánig — Vajthó első nemzedékének kora — apáinknak, nagyapáinknak

még életformája volt; tőlünk azonban már távolabbáll, mint a tizen-nyolcadik század; emberei és jellemző alkotásai ismeretlenebbek előttünk, mint Kazinczy és művei. A századvégről inkább érzéseink és ítéleteink vannak, mint ismereteink. A harminc évvel ezelőtti irodalmi újítás és a vele kapcsolatos irodalmi harcok napjainkig megakadályozták ennek a kor-nak igazi felmérését. Egyik oldalról a szubjektív elítélés, másik oldalról pedig az érzelmi közelállás valóságos kék fátyolt borított a történelmi megismerés elé. A második nemzedéknek még élő és ható kortársai élnek közöttünk: félmúlt és jelen. Egyik felét már-már történelemmé patinásodó ízlés- és stílusállomásnak kezdjük érezni, másik fele azonban szerves alakító része a mának.

Vajthó László nyolcvanoldalas kis füzetében a két nemzedék líráját és lírájának főképviselelőin keresztül a generációs jegyeket elemzi. Elsősorban a vers és a versnyújtotta eredmények érdeklik, de ezeken keresztül a szembenállás emberi, műveltségi és stílusbeli ütközőpontjait domborítja ki. — *A lélek még derűs a századvég idején, azután a XX. századra lassankint elkomorul.* — A tanulmány kiinduláspontját jelzi ez a mondat. A századvég nemzedéke kételkedés nélküli, nyugodt optimizmus jegyében él; viszont az új század költőinél a magabizó nyugalom szálai egyszerre megszakadnak. Az elsőnek magyarságán kívül alig van problémája; a második elé a kérdéseknek valóságos zürzavarai tornyosulnak. Ami a másodiknak egyik legfontosabb meghatározójegye — Vajthó részletesen elemzi ezt — hogy széles európai tájékozottság nélkül számára a költő el sem képzelhető. Még az olyan egyéniségnek is, mint Ady Endrének — aki jórészt ujságokból szerezte ismereteit — remek ösztöne van arra, hogy megérezze az alaposan nem tanulmá-

nyozott alkotások és irányok lényegét. Ady ösztönével európaivá tudott lenni Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, Harsányi Kálmán, vagy Juhász Gyula olvasottsága nélkül is. A modern líra nagy műfordítási eredményei is erre a európai tájékozottságra utalnak.

Vajthó tanulmánya a költők egymásutáni tárgyalásában, a részletek megértéséből rajzolja meg a két nemzedék jellemző vonásait. A részletrajzokban azonban nem esik munkája mozaikokra. Vizsgálatai kapcsán a mozaikok történelmi folyamatot ábrázolnak. Vajthó helyes érzéssel vázolja elénk a lényegében egymástól legtávolabb álló egyéniségek összefüggéseit is. Füzetének legtanulságosabb oldalai minden bizonylan azok, midőn a századvégi líra legrugalmasabb költőjének, Vargha Gyulának, a modern lírával való együttfejlődését kimutatja. Az újítók visszahatnak a régiekre, akik ezzel a befogadással — ha ez a befogadás talán nem is volt tudatos — minden világnézeti különbözős ellenére is szerves részeseivé válnak az új stílusnak.

Tolnai Gábor.

Bibó Lajos: Nines irgalom! (Regény. (Budapest, 1935. Franklin.)

Egy nyár története ez a regény. A fejlődő élet legizgalmasabb szakasza, melyben szinte már eldőlt, mennyit ér majd az élet egész folyamán maga az ember. Életszakasz, melyen mindenki átesik s melyről mégis kevesen tudják, pontosan mikor vette kezdetét, mikor lett a gyerekből fiú. S azt is csak sejtik, mikor lett vége, hogy férfivé érjen benne a fiú. Nagy és szent misztérium játék ez, azért olyan érthetetlen. Ezért készlet minden kamaszélet szemlélete megállásra és nem egyszer meghökkenent. Igen, szerző tudja jól, milyen féltő gondot, szeretetet érdemel meg a nagyszünideje előtt álló tizennégy-

éves fiú, aki már nem «őfelsége a gyermek» többé és nem a Jézuska hozza neki a karácsonyfát és akinek csak meg kell hallania egyszer az apró csinytevés után a fájdalmas anyai felkiáltást: Ó, miért is születtek? Sokszor vétkesnek bélyegzett, de olyan természetes, egyetlen kicsi mondat. Nem több és nem más, mint a gombnyomás, mire az egész, csodálatos motorszerkezet megindul. S mihelyt mozgásba jön, egyszerre döbbenünk rá mindannyian, akik ennek a Gyurinak a regényét olvassuk, mennyire azonosak a természet fejlődés rendjének a kibontakozási lehetőségei, az életkeretek, sorsok, az indítékok és a mozzanatok. Minden kamaszéletben kell lennie egy Zsófinak, aki egyszer óvónő, másszor gimnazistalány, de aki az élet titokzatos berendezése szerint már előre elkészült, akinek tehát már vannak fogalmai a titokról. Nem egy-két esztendő itt a különbség, de a felmérhetetlen világ. S a lélek milyen óriási, háborgó hullámzását és áradását tudja ez a különbség okozni. A mi szemünkben fanyar, hósi kis gesztusok, gögös kihívó tekintetek, majd zavart, csak futtában elkapott nézések, egy-egy alkalommal a képezetet is felülmúló erő kifejtések és nagy-nagy elszánások, melyek egyszerre valahonnan a lélek mélyéről feltörnek. Talán öröklött adottságok ezek, vagy a tizenégy év alatt történt öntudatlan eszmélkedések eredményei — hiszen éppen ez az, amit olyan kevéssé lehet megmagyarázni. Csak a tény az elvitázhatalan és az, hogy majdnem minden, az elkövetkező egész élet ennek a Zsófinak a kezében van. Mert ha tiszta lélek és erős ember a Zsófi, akkor a Gyurik felhőtlen gyermekszemmel kezdik el a nyár végén az ötödik osztályt és a meglepetésnek szánt, első hosszúnadrág láttán sírva fakadnak: Anyám! Én nem akarok felnőtt lenni!

Bibó Lajosnak e regényével sok érdeme van. Érdeme elsősorban ennek a súlyos témának a választása. Nemcsak a magyar, de a világirodalom is meglehetősen szegény a felnötteknek szánt gyermekirodalomban. A bontakozó lélek nagy ismerete és ugyanakkor művészet is kell az ilyen mű megírásához. Csak Dickensnek és Mark Twaineknek sikerül a hangot és a formát, amiben a mesét lefolytathassák, megtalálni. Különös nehézsége van magának a kamaszfolyamatnak művészi megragadásában. Egyetlen kicsi jelet, sőt jelző kisiklathatja a mondani-valót nyugodt menetéből. Bibó Lajos megtalálta a hangot és a formát és még csak véletlenül sem kísérli meg, hogy erkölcsi tanulságot vonjon le, mert tudja, hogy a ki nem mondott, de megélt igazság a legnagyobb igazság. De érdeme a szerzőnek a kamaszélet teljes ismerete. Az író legjobban a pedagógus igazolhatja, aki az ötödik osztály kezdésekor nem ismer rá kedves tanítványára. Mi minden történik egy nyáron, nem külsőségekben, nem a felületen, de bent a lélekben — ennek mesteri érzékeltetője a szerző. S a könyv higgadt, szép magyar nyelvről sem szabad megfeledkeznünk. Ezekkel az érdemekkel szemben az olvasónak csupán egyetlen apró kifogása lehet s ez az, hogy nem kellett volna ennyi, éppen csak a keresztnevéen említett alakot felvonultatnia, mert ezek a nevek kitöltetlenül maradnak és az ember nem tudja, hova tegye őket.

Dénes Tibor.

Kemény János: Kutyakomédia.
(Budapest, 1935. Révai.)

Ha volnának is szerves hibái, tévedései, kétes problémamegoldásai a kis regénynek, valami minden körülmények között megmentené és élvezetes olvasmánnyá emelné — s ez a nyelv. Ez az a nyelv, ami étellel

teljessé tesz embert, akinek jellemét adja, kis marosi falut, melynek jelenségeit feltárja és főképen emlékeket idéz ez a nyelv, ősi, szinte öntudatlan tudatalattiságokat. Egy föld emlékeit idézi, a multját, büszke történelmét, amelynek során ezer rémisztgető idegenség tájtétköz, viharos tengerében az elmoshatatlan, lélekszerint megvihatatlan sziget tudott maradni, sőt minél inkább dült e föld körül, néha felette is a vihar, annál megközelíthetlenebb egészé formálódott. Úgy egészé, hogy aki idegen a magyar Erdély falvaiba vetődött, ösztönös vágy hajtotta arra, hogy kivetkőzve magával hozott szokásaiból, egyé váljék ezzel az egészszel, részese legyen ennek a sorsnak, ennek a nyelv-közösségnek, de a háborút megjárt, vagy a városban katonáskodó legény is a falu határába érve tüstént elfelejt minden furcsa, idegen szólásmondást, amire a messzi világban rájárt a szája. A szellem volt az egységes; a lélek, ez védte ezt a nyelvet minden idegen rontástól és legfőbb eredménye az volt, hogy ami fejlődés az évszázadok alatt végbement, azt belső törvényszerűségek, belül támadt és bentható erők ösztönözték. Az igazi útja ez lehet a nyelvfejlődésnek, ezért olyan szeplőtelenül tiszta a magyar szó a Maros mentén

Kemény János ezt a hasonlíthatatlanul tiszta, nemesen egyszerű nyelvet szólaltatja meg könyvében s ami szépség, íz és illat csak nyelvben lehet, abból semmi sem sikkad el a tolla alatt. Könyve ezért mindenkör értéket jelent, de érték a mondani valóért, a gondolataiért is

Igazában politikum, amiről a regény szól, politikum, amiért vér folyt, aminek kátyujába népek botlottak bele, amiért eszmények váltak ködképpé s ami mindenképpen milliók végzetét hordotta magában, — balvégzetét, vagy tündöklését. — S e véres politikum az író derűs bölcseségének

a tükrében olyan játékosan egyszerű, valósággal bohókás móka, mint valami vihar a vizespohárban Fölényes példázat ezzel ez a regény, hogy vég-eredményben gyerekjáték a mikroszkóp alatt minden történelem, amíg a vélt igazságokhoz vér nem tapad és az embertelenség szennye. — Aki ezt a kis regényt elolvassa, sokáig nem tudja elfelejteni és szívesen megbocsát azért a csekélyke kezdeti hibáért, hogy az író most még nem elég rendszerességgel gereblyézi össze és rakja asztagba a mese-életet.

Dénes Tibor.

Szentkuthy Miklós: Az egyetlen metafora felé. (Budapest, Egyetemi nyomda. 1935).

Szentkuthy Miklós új könyvének legbelsőbb kérdése az, hogy: mennyiben lehet irodalmi stílus az indiszkrécio. A kettő tulajdonképpen egy és összetartozik. A könyv azt a történetet mondja el aforisztikusan, ami szobán, sétán, munkán, íráson belül játszódik le: a műhelyben, ott, ahol nincsenek befejezett és kialakított mondatok, formák, gondolatok és képek, csak papírdarabkákra felvetett ötször aláhúzott és megkérdőjelezett szavak, vagy csak betűk, (Joyce elhatározása, hogy könyvet ír a W-ről), kis újságszélrongyocskákra firkantott, rendesen hallatlanul kifejező és grafológiai példatárba való vonalkítőrészek. Ez a műhely: értelmetlenség mindenki számára, aki idegen; az egyedüli igazi otthon a teremtő számára, aki itt saját teremtményei között él. Ahogy pedig mindez megjelenik mélyen leleplező, más szóval: indiszkrét. Ha az ember a művész ismerőse, meglátogathatja öltözőjében és végignézhetheti az hogyan parókkázza fel magát, hogyan festi ki magát és hogyan ragaszt álszakállt. De vajjon lehet-e a festék, a puder, az álszakáll — stílus? Szabad-e leleplezni? — be szabad-e avatni a nézőt?

Tartozik az ember örök illúzióknak azzal, hogy hallgat arról, mi történik akkor, ha ír?

«Az egyetlen metafora felé» műhely-könyv és indiszkrét. Nem minden túl, hanem mindenben innen történik és beavat abba, hogy mik az író legszemélyesebb fantáziái, neurózisai, örületei, idegességei, hisztériái, hóbortjai és idioszinkráziái. Bírálni a könyvet nem lehet. A kritikus tehetetlen, mert itt nem arról van szó, hogy mi sikerült és mi nem, hanem arról, ki mennyit és mit bír el belőle.

A személyes benyomás ez: nyugtalanít és továbbgondolásra serkent, kényszerít arra, hogy az ember végiggondoljon valamit, jó sport, mert pompás értelmi gimnasztika, asszociációi meglepnek és kielégítenek, tudja tartani a tempót és színvonalat, ezért többé-kevésbé harmónikus, a «nemkész», sőt a «kezdet», az «ötlet», a «mi lesz belőle» abba hagyott és kidolgozatlan téma tovább él az emberben és valahogyan kidolgozódik. Műlattanó néhány történet, ahol a szereplők királyok és királynők és hercegnők, mert itt semmi más nincs, csak esemény, ez pedig tudatosan romantikus giccs. Szentkuthy talán kitűnő detektív-regényeket tudna írni. Olyan szélsőségesen összetett és bonyolult és annyira csak idegéletet él, hogy az absztraktan primitív és ügyefogyottan naiv, raffináltan átlátszó világ szórakoztathatja. Nála pedig végeredményben csak az az egyedüli becsvágy: jól szórakozik-e afölött, amit ír?

Nagy regényével, a «Prae»-vel összevetve, itt határozottan tapasztalható az, ami ott hiányzott: az intenzivitás: A regényben az értelmetlenség és indokolatlanság nyugodtan odaállt az értelem és indokolt-ság mellé és azt mondta: én is itt vagyok. Ez a vakmerőség kihívott és győzött. Most komolyabb dologról van szó. Kiderült, hogy az értelmet-

lenség és indokolatlanság csak, ha szabad így mondani : egy neme a dolgok megfejtésének. Vagyis itt már arról van szó, hogy mi az, ami ebben a világban a kézzelfogható értelmetlenség és indokolatlanság végső értelme és oka. Vajjon tényleg értelmetlen, vagy tényleg értelmes. Végeredményben mindegy, mert mindig műhelyről van szó, az egész intern ügy, senki sem érti, talán nem is akarja érteni, csak izgatja, hogy ugyan mi történhetik itt! És itt Szentkuthy számára megnyílik a detektívregény mellett a másik távlat : a metafizika. Ez a két lehetőség benne szorosan összetartozik. Éppen olyan közel áll Swedenborghoz, mint Wallacehoz.

Nem nagyközönség-író. Az obligát regényolvasó bosszankodva teszi le, csak az, akiben már elég sok a hátsó gondolat, ébred valami homályos gyanú, hogy kár nem érteni. A «Prae»-nek sem volt sikere, ennek a könyvnek még kevésbé lesz. De úgy látszik, itt az a kérdés is ki van kapcsolva.

Hamvas Béla.

Sándor Kálmán: Ártatlanok.
Regény. (Kosmos kiadás.)

Nagyon tehetséges, fiatal író első regénye. Napilapokban szétszórt novellái különös, egyéni hangjával, emancipált emberlátásukkal nyugtalanságot keltettek bennem, s ugyanez a nyugtalanság fogott el regénye olvasásakor is. Mozaik-szerűen rakosgatja egymás mellé vagy egy tucatnyi ember életének töredékeit, lélekzetfójtó, feszült helyzetekben villantja elének ezeknek az életeknek legmélyebb titkait, hajszoltan olvassuk, hogy végre teljes egészében láthassuk az összerakott képet, és amikor a négyszázoldalas könyv utolsó oldalán megkapjuk, még mindig kérdések ágaskodnak elének.

Ártatlanok, mondja az író, és mi

úgy érezzük, hogy ezzel azt akarja mondani : felelőtlenek, mert valahol az elődökben károsan befolyásolt idegrendszerük és fantáziájuk fokozottan reagál az életjelenségeire, önfegyelmük hiányos, világos tehát, hogy ártatlanok abban, ha lesiklanak a normális útról. Az író nem mondja ezt ki, csak rávilágít az alakjaira, amint egymás mellé sodródnak az élet káoszában, és idegrendszerük ziláltságában kapkodva, bizonytalanodva, majd mániákus elszántsággal küszködnek önmagukkal, az élet parancsaival és kitenyészített rögeszméikkel. Életre és boldogtalanságra ítétek ezek az alakok, tanulás, kultúra nem segít a bajukon, a zseniális kémikus, az orvos, az enyvfőző, vagy a süketnéma lány egyformán a végzet kezében vannak, horzsolódnak, mint a taláalomra egymáshoz kovácsolt láncszemek, nemcsak önmaguk életét, hanem a százédaikét is pusztítják, menekülni szeretnének egymástól : nem lehet, a lánc még tart. Amíg mind el nem pusztulnak.

Ez a könyv már több, mint ígélet : vallomás és ítélet e szétomló világ szétomló lelkeiről. Megírásához nemcsak bátorság kellett, hanem tehetség és fölkészültség is. Sándor Kálmán sok jelét adja hivatottságának, de éppen ezért kell arról a hiányérzésről is beszélnünk, amelyet első könyve bennünk keltett. Hamsun «Utolsó fejezet» című regényére kell emlékeztetnünk az írókat. Ebben a regényben is a félresiklott lelkek igen szép kollekciójával találkozunk. De ahogyan Hamsun ezeket az ujonnan épült szanatóriumban gyűjti s ahogyan ezek itt, a szanatóriummal együtt elpusztulnak, azzal valóságos szimbólummá magasztosítja regényét. Ezzel szemben Sándor Kálmán regényének alakjai nincsenek belefogva a világrendbe, valahogy kívül állanak rajta, s mindaz, ami a regény négy-

száz oldalán történik, részlet marad, a világkép egy elferdült töredéke. A mozaik kövei egészévé rakódtak ugyan össze, de ennyi az egész. Mintha maga a mozaik csak a műterem számára készült volna, az a része maradt el, amellyel a világ gondolatainak katedrálisába beépíthető volna.

Ennek ellenére is annyi kiváló írói képesség világít reánk e könyv lapjairól, hogy azokban elegendő biztosítékot kapunk Sándor Kálmán pályájának sikeres folytatására.

Majthényi György.

Ursula Parrott: Szerelmes nemzedékek. (Athenaeum.)

(Ursula Parrot nemzedékeinek kétségkívül kevés egyéb dolguk van ebben a világban, minthogy szerelmesek legyenek. Az orvos azért csak praktizál, a polgármesternek készülő férfi polgármesternek készül, a szerelmi csalódáson átesett leány megöregszik és a táncosnő — ha az író nő már nagyon rákényszerült — táncol is, de mindezekben is minden felül: mindenki szerelmes. Azaz hogy — azaz hogy még ezt sem hisszük el nekik egészen, az író nő minden igyekezete és bőkezűsége ellenére sem. Különösen akkor nem, amikor az egész könyvet elolvassván, becsukjuk és körülbelül mindörökre félretesszük).

Valaki az 1800-as évek derekán Bostonban felépített két szép kis házat, amelyeket hosszú kert s a kert közepén lugas választ el csupán egymástól. A történetnek — igen kevés kivétellel — végig ez a két ház a színhelye s lakói a hősei három nemzedékén át.

Az egyik házban egy mesebeli jószágú és hűségű ír özvegyasszony szárnyai alatt nevelkedik két angyali rokongyermek-testvér, a másikban egy kezdettől fogva lejtőn tántorgó, jobb sorsból lecsúszott férfinak a

leánya küzd részeges apja mellett szerencsétlen szerelmének emlékeivel. A kétgyermekes házban vadonatúj rendelő várja a doktorra avatott fiút; hugát ugyanezen a napon éri kiheverhetetlen szerelmi csapás: megtudja, hogy a fiatalember, akit szeret, papnak készül. A két boldogtalan szomszéd-leány közel kerül egymáshoz; s amikor a váltóhamisításba is belebogozódott italos apának a hamisítás fölfedezésekor — némileg meglepően — nevének becsülete jut eszébe s egy revolverlövessel segít magán, leányát feleségül veszi a fiatal orvos. Hogy az elárvult ház s a történet üresen ne maradjon, a házat megveszi a fiatal orvosnak egy ugyancsak fiatal barátja — az, aki polgármesternek készül. Az ő és vöröshajú unokanővérének kettőse képviseli a regényben — nemzedékekről, korfestsérről lévén szó — a mult századbeli törvénytelen «nagy» szerelmet — tizenöt évig, hetenkint kétszer, a szerelmi szempontokból és mindenképpen tisztos szomszédház letagadhatatlan asszisztálásával. A történetet nem túlsok gyermeknek a születése, nagyobb részét váratlan házasságok, végszóra belépő halálozások, kibékülések és megnyugvások, általában temérdek meglepően egyszerű és kitűnően «klappoló» esemény viszi előre a harmadik nemzedék kettősének történetéig, amely a regénynek leg-erősebben előrenyomuló és legrosszabb része.

Az első két részben találkozunk néhány olyan enyhületes bájú bekezdéssel, amely időnkint komolyan megtévesztheti az érzelmesebb olvasót. A harmadiknál ennek aztán már igazán szele sem marad. Nyakig vagyunk Amerikában, de az unalomig rossz, úgynevezett társadalmi filmek és az Ursula Parrottok Amerikájában. Soha annyi autózetestét, revünek, bárnak hézagöltő emlegetését és a szexualitásnak feleslege-

sebb és elképesztőbb imoralitását, mint itt. És soha annyi brandyt! Amennyiszer és amennyit ebben a regényben férfiak és nők brandyból összeisznak, magánfoglalkozásnak is untig elég lenne, regénybeli szereplés nélkül.

Ursula Parrott látszólag a legkönnyedebb biztonsággal állítja össze a történet egymáshoz illő darabjait. Mindenén túl érdekes figyelni kizárólagosan képszerű dolgozómódját, amely egészen azonos a felvagdalt filmszalag-kockák összeragasztásának módjával. Nem értesültünk idejében valamiről a történet folyamán? Valamelyik szereplő megelőzte a saját iramát? Nosza hamar egy kis ragasztót: «Carol, mialatt megfürdött és öltözni kezdett, egy kicsit elgondolkozott magán és Jeff dolgán, aki hosszú idő óta szerepel életében, ha meggondolja». Ennyi a ragasztó és most jön Jeff és története, csak úgy közbevetőleg. A regény eseményeinek legalább a feléről így értesülünk, utólag ötleszerűen és közvetve. Logikailag vagy lélektanilag, magából-adottan fejlődő valamiféle folyamatról szó sincs sehol, csupán az események elég jól rendezett csoportokbaosztásáról a cél érdekében s ez a cél nem több egy regény elfogadható befejezésénél. Természetesen happy-end vár ránk, némi enyhítő körülménnyel; egy megnyomorodott férfi törik bele a családi életbe s egy véletlen gyermek készül megszületni, mindez persze megint csak nagyértelmű drapériákkal ünnepiesítetten.

A regény egyébként a bosszantóan felületes vagy hamis részekről eltekintve eléggé mozgalmas olvasmány. Ha valóban film lenne belőle, — ami könnyen megtörténhetik — talán megnézzük. *Molnár Kata.*

Nyíri és rétközi parasztnovellák.
Közlő: *Ortutay Gyula.* Illusztrálta: *Buday György.* A Szegei Fialatok

Művészeti Kollégiumának 16. kiadványa. Kner-ny., Gyoma. 264 l.

Háromszoros ajándék ez a könyv. Bár az olvasó talán rögtön a mesékhez kap, jó megállni pár pillanatra *Ortutay Gyula* bevezető tanulmányánál. Bizonyos, hogy *Ortutay* nem először nyilatkozik a mesegyűjtés elveiről és módszeréről s e tekintetben különösen figyelemreméltók a *Magyar Szemle* 1935. évi áprilisi számában írt sorai, mégis úgy érezzük, hogy most érte el munkája értékének azt a tudatosságát, amelyre minden magyar ember büszke lehet. Történelmünk a népi kultúrát tekintve szakadatlan lombozás volt. S az évszázadok óta hullott avar egyre kéteesebbé tette az alóla feltárt leletek hitelességét. *Erdélyi János* nagy népköltési gyűjteménye épp a «hitelességi» szempont ilyen merev alkalmazása miatt is, keveset számított az elmélet embere előtt. *Ortutay* érdeme az, hogy nem ú. n. hitelesen régi anyagot kutat s nem ez üti rá eredményeire az «eredetiség» bélyegét, hanem a magyar mese világának valósága. Ez a valóság merőben technikai külsőségeken kívül, amelyekre természetesen nem mulaszt el utalni (pl. milyen egyes motívumok eredetének kérdése, kifejezésbeli ismétlődések stb.), *lelki strukturában* adódik. A népi *lelkiség* csodálatos kivirágzásai ezek a mesék. Hihetetlen képzelőerő mellé olykor az erkölcsi világrendben való olyan mélységes tényisztelet kapcsolódik, amely amannál még elképesztőbb volna, ha legalább a magyar nép becsületértéséről nem lenne fogalmunk. S ha e mélyértelmű parabolák, mert valóban azokkal állunk szemben, a mesemondás hevében lidércfényben mutatkoznak meg, bőséges kárpótlás ennek káprázata a tanulságért.

A harmadik ajándék *Buday György* negyvenöt eredeti fametszete. *Buday*, kétségtelen, az első között is

a legelsők közé tartozik. Művészetének megelevenítő ereje itt is fáradhatatlannak bizonyul s nagyban hozzájárul a magyar mesék sikeréhez.

Dr. Clauser Mihály.

Zsolt Béla : A dunaparti nő. Nova kiadása, 1936.

Zsolt Béla polgárai — kiskereskedők, fogtechnikusok, szépségkirálynők és kávéházi vendégek — mélyen és félreismerhetetlenül viselik lelkükben, gesztusaikban, egész belső és külső magatartásukban származásuk sárga foltját. Zsidók, elhatározottan, szinte már programmszerűen azok, akik a sajátmagukra erőszakolt, hivatással vállalt gettóból nézik a világot, innen következtetnek, innen akarnak szabadulni hiábavaló erőlködéssel és ide térnek vissza, bűnbánóan, makacs göggel. Éles vonallal választják el magukat környezetüktől és sebekkel, örömmel együtt soha sem mások, mint zsidók, a választott nép öntudatával és a kisebbség türelmetlen gyanakvásával. Minden, ami a gettón kívülesik : idegen föld, idegen emberek, idegen szokások. És legtöbbször az viszi őket belső összeütközésbe, ha megkísértik ezt az idegen világot. Mert valamennyien szomszajosan, alkalmazkodó vágyakkal kíváncznak a nagyobb egységbe, ha vállalkozásuk fonákságát és értelmetlenségét érzik is. Legtöbbször sovány eredményekkel elégszenek meg : egy keresztény, méltatlan «szaufbruder»-ral, mint a Kinos-ügy doktor Hellje, egy nagy és hirtelen végetérő, értelmetlen szerelmi vonzódással, mint a Bellegarde fiatal textilése. Végeredményben azonban élni csak saját körükön belül, ebben a belső gettóban tudnak.

Zsidók a hősei a «Dunaparti nő»-nek is. Ugyanezekkel a sebekkel, gyengeséggel és szigorúsággal. Korlátoltak és szenvedélyesek, álmodók és ostobák, kegyetlenek és elesettek.

Szinte a nagy zsidó családi hagyományok visszáját mutatják, a köteleket, amely szorít inkább, mint összetart, megaláz inkább, mint föl-emel. És egyre jogosít csak : a sárga folt eltörölhetetlen jelére. Ez a gazdag ügyvéd-család szigorú, egyetlen következetességgel zsidó már. Bent él a Lipótvárosban, állandó kapcsolatban a várossal, de egy pillanatra sem él valóban köztük. Elzárkózottságukban van valami középkorias, szinte külön viseletet hordanak, külön titkos ritusokat követnek és külön, szűk birodalom irtalmatlan szabályai szerint élnek. Ez a család semmiféleképpen nem asszimilálódik, merev minden idegen hatással szemben. Zsidó patriciusok, előkelő tartózkodással. Nincs bennük semmi *Zsolt Béla* megszokott polgáraitól. Nem könnyedek, nem simulók, nem felelőtlenek, nem vágyódók. Sohasem láznak fajtájuk igája ellen, sohasem akarják kivonni magukat vérük hatalma alól. Nem érzik problémának, kínzó kérdésnek kapcsolatukat a kívülálló világgal szemben. Zsidók mint egy ősi, feddhetetlen hagyományú lengyel rabbicalád és épp anynyira áthatolhatatlanok, megközelíthetetlenek is. Elsősorban az anya ilyen, az öreg Bauerné, aki hajthatatlan konoksággal képviseli az ellenállást minden újjal szemben. Amikor megjelenik, szinte a junker nagyaszonnyok hagyományaival, zárt érzésvilágával : hangsúlyozottan jelenti a különállást és szinte érezteti, hogy itt más a klíma, más a növényzet, itt más éghajlati törvények uralkodnak szinte. A maga kerek, tökéletes egészében szinte *Zsolt Béla* regényének alap gondolata, annyira egyértelműen és néha már egyoldalúsággal hirdeti ennek a regénynek elhatározóan kisebbségi jellegét. A fiatal Bauer sokban ezeket a családi hagyományokat szenvedti : áldozata anyja programmszerű zsidósá-

gának és azonfelül testi kisebbségi érzésének. Ő a tehetetlen, félresiklott szemil, teddide-teddoda fölösleges valaki, akivel anyja sorsa ellen lázad, akit a haragvó hatalmak felé mutat. Így nő fel ez a fiatalember, mindig bizonytalanságban és mindig kitaszítva, a család életében és saját, egyéni életében egyaránt.

Ez a család nem kerülhet a környezettel összeütközésbe, annyira légmentesen elzárt, annyira biztosan és áttörhetetlenül körülbástyázott. Nincs előtte az idegennek semmi vonzóereje. Üzleti életében zsidókkal érintkezik, zsidókkal barátkozik a családon kívül és ha befogad valakit, nyomtalanul szabadul, sebek és fájdalmak nélkül a kapcsolatból. Itt még a cseléd is zsidó, az utolsó alkalmazott is, s a család végeredményben határozott vallási érzések nélkül, egyedül a fajtai hagyományokat követve él, sajátmagának és egy közömbös közösségnek. Ez a háborítatlan, nyugodt és mindössze belső villámlásoktól fenyegetett élet azonban semmiesetre sem megállapodott. Mindaz, ami pillanatokra veszélynek látszik, elenyésző: elenyésző az anya gögje, elenyésző a fiú bizonytalansága, elenyészők a bomlás jelei. S nem sokat jelent maga Helén sem, a «dunaparti nő», ez a sekély, önző és korlátolt teremtés a proletár, a keveredő zsidók közül. Nem ő hozza a konfliktust, legfőlőbb megrázkódtatja kicsit a család merevségét, elmergesíti a fiú helyzetét.

A csapást erre az állóvízre Arthur hozza, a fiú, akinek az a szerepe, mint a vizet megháborító angyalnak. Arthur, aki Helén és a fiatal Bauer fiaként a történeten végig születőben van, aki a maga jelentkezéseivel belebesikolt az anyán keresztül a fiatal Bauer furcsa, sebzett életének elbeszélésébe, Arthur a szabadító, a várvavárt messiás, az egyetlen kivezető út abból a csapdából, ahová a csa-

ládót és a fiatal Bauert a léleknélküli, vallástalan zsidó merevség és a tétova céltalanság vetette. Arthur azért jön, hogy értelmet adjon életüknek. Az Arthurokért élnek ezek a zsidók, élnek a Bauer-család többi máisai. Arthur a megoldás és a szabadulás, aki őhelyettük, saját gögös tehetlenségük helyett mutat majd más, biztató tájékoztatást nekik. Ezért várja a fiatal Bauer olyan szorongva, annyira a kétségbeesés partján a Helén szobájából érkező vajudó kiáltásokat. Félelme és aggodalma nem az apa szokásos és érthető szorongása, benne nem az fél és retteg, aki a saját életére, saját céltalanságára keres orvosságot, hanem aki a népét félti, aki a népéért aggódik. Minden ilyen Arthur az ígért messiás lehet és amikor a fiatal Bauer körül összefonódik a családi élet zárkózott céltalanságának érzése és a fenyegetett fajta halálfélelme, akkor, abban a félelemben, saját összeomlásának és megaláztatásának tetőpontján és a kilátástalan, fenyegető jövő fölötti mérhetetlen félelmében fogan meg Arthur, aki majd kivezeti őket a szorongatás völgyéből az ígért igazi, boldogító partjára. Ebben a félelemben kerül aztán először igazi, nem kényszerű testi kapcsolatba Helénnel. Ők ketten akkor ugyanazt a kétségbeesést érzik s ugyanazzal a szomjúsággal kívánják az élet felé bocsátott Arthurban a szabadítót. Így fonódik egybe a fiatal Bauerban, a szkeptikus, csökevény zsidóban, aki napról napra jobban és fojtogatóbban érzi képtelenségét, a sajátmaga megmentésének és népe megszabadításának érzése.

Amikor ezt beismeri a fiatal Bauer, akkor már mély és jelentős vallásos szolgálatot is tett; amikor a megszokott zsidó kispolgár helyi bajaival és örömeivel erre az alázatos gondolatra jut, akkor *Zsolt* Béla is eddigi írói pályájának talán legmagasabb

pontjára jut el. Ez a könyv, ezzel a mély és kitörölhetetlen vallásos gondolattal, a messiás-várás hitével sajátosan zsidó munka, talán az első igazi, lényegében zsidó magyar regény és belső koncepciójának nagyvonalúságában, komolyságában méltó párja egy Schalom Asch könyveinek. Határozottan, szinte fojtóan csap ki belőle az elemi zsidóság, egy kátyuba, véres belső összeütközésbe került nép fájdalma és reménysége. Tudatosan és kibúvó nélküli becsületességgel vállalja ezzel *Zsolt* Béla a kisebbségi regényíró szerepét.

Thurzó Gábor.

Takáts Gyula: Kút. Versek. Pannon Múzsza Könyvtára. Kaposvári szabadegetem kiadása. 1935.

A háború utáni regionalista irodalmi alakulások legfrissebb hullámvérése ez a könyv; úgy látszik, szervezkedik a dunántúli irodalom s szervezkedéseiben «nem írói állásfoglalások hirdetése, nem irodalmi jobb vagy baloldal szolgálata a célja, hanem (— akár a kibontakozó erdélyi irodalomnak a kezdeti időkben —) tisztán irodalom».

S valóban Takáts Gyula versei a tiszta irodalom világából valók. Mint a huszas generáció tíz-tizenkét értékes tagjának egyike, a költészetet a maga eredeti méltóságában fogja fel: nem ír már tételverseket, még csak tételeket sem óhajt illusztrálni velük, nem szegődik általuk valamely «meggyőződés» zsoldjába, nem hirdet, nem jósol, mert jól tudja, hogy illetlenség világnézetek bábjait lírai versek selyemgubójába bugyolálni, vagy csontos meggyőződések tetemére rímek üvegpikelyes estélyi ruháját adni.

Nemzedékéből Weöres Sándorral mutat rokon vonást. Misztikus természetérzésük, groteszkkeresésük, humoruk egy töről fakadtnak tűnik. Weöres túl van már az öncélú gro-

teszkség fokán; úgy tetszik, Takáts e ponton — talán több joggal — hosszasan időzik. De néha nyakatekert, szinte hasonlatperszifláló hasonlataival túllő a célon (magasba madárként röppent csúcs vércse pillantással les rám:) s itt-ott még ki-kibukkannak az expresszionizmus elkésett fényjelei. (A tél a kék állén, mint koldus, lyukas fogára bagót keres!) Azonban, amint a kiragadott példák is bizonyítják, birtokában van az elhitézés művészetének még ilyen nyakatekertségek esetében is. Százszázalékosan élvezhető ellenben, ha megmarad finomgroteszknak, pantomim-humorúnak, mint például ebben a versszakában:

*A lila kolostor rom-hegyén
egy víg nótát hegedül Szent Jakab,
s a virágruhás gyümölcsfapárok
rá tavaszi táncot ringanak.*

(Májusi kórus)

vagy ebben a négy sorában:

*A csillag-sarkantyúk
még messze hegedülnek.*

*Kinn a macska száján
egy cserebogár ropog...*

Iszonyodó versei vagy verssorai legrégebb gyermekkori felriadásainkra emlékeztetnek s a vércseppek s a kútból előkerülő szöszhaj hangulati tartozékai Arany némely balladái sorát juttatják eszünkbe. Ihleteinek jókora százaléka *borzalom-ihlet*, melyre jellemző a Reggeli szendergés három sora:

*Az udvarlépcsőn konyhakést reszelnek.
Utolsót rikolt a sarkantyús kakas,
s a fűvön táncol kinyájában fejellen...*

vagy a Magány következő két sora:

*...hálóm, ha fulladt bivaly szarvára
akad,
kibontják szépen a jószívű halak.*

Ezekből az elemekből tevődik össze alaptermészete: érdekes, nyugtalan egyéniség, tele szorongással, cinizmussal, ki változatosságát egyéni néha merészen és kissé felületesen alkotott versmondatok jó tájmagyar-ságával érzékelteti.

Kötetének többi darabja lokál-patrióta, helynév-ihletésű vers. Ez a kevésbé erős oldala költészetének.

Legérdekesebb és legjobb verseivel (Balatonparton, Készülődés favágásra, Sohasem hallott zenék, Faluvég, Reggeli szenderegés, Kút, Májusi kórus a tájról, Alkonyóra, Lápirremeteszoltár, Magány, a «Zrinyihez») feltétlenül megérdemli, hogy a legtehetségesebb fiatal költők sorában emlegessék.

Jékely Zoltán.

Kemény Simon: Ördögök, tündérek. Athenaeum kiadása.

A költő novellája merő líra még ott is, ahol túlságosan naturalisztikus színekkel akarja eltüntetni lírája pasztel színeit. A pofon című novellában a hölgy a Dob-utca piszkában, a Keleti nyüzsgésében s a Klauzál-tér nyomorult kóroi alatt bolyong szerelmesével. Odébb azonban e kiábrándító tájon bolygó szerelmes férfi pofont ad a lakása ajtaján becsöngető koldusnak, ugyanakkor — ő, lírai megoldás — azt hazudja bent az asszonynak, hogy ő kapott pofont a kéregetőtől, mire az asszony sokáig megtagadott csókjaival vigasztalja.

Miért van szüksége a költőnek arra, hogy a líra mezejéről átkanyarodjon a próza tarlójára? Kemény Simon az impresszionista költő jó érzékkel nyúl a gyermek első művészi élménye, a mese felé. Ördögök, tündérek a kötete címe s ebben a költő szépséges s szívhezszóló szavakban önti a felnőtteknek szánt meséit. Az alakok nem is ördögök és tündérek, mint inkább emberek, közelebből, modern emberek. Csele-

kedeteikből nem ismerjük fel könnyen őket, mert a költő görbe tükröt tart elibük. Ennek a tükörnek görbületét a költő örökké naiv szíve homorította. A költő csak ott őszinte, amikor a művészetről s művészekről ír. Itt kap a prózája szárnyakat, itt mélyed el bölcselkedő íróvá, itt válik a szava egészen őszintévé. Egyéb helyeken prózája a humoreszk felé mutat eltolódást s nagyon sokszor azt hisszük, hogy Karinthy nevét találjuk a novella alatt. (Igy nő a dicsőség. Egy arcképrendelés története.)

Az Ördögök, tündérek szerelmi történetkéi mögött sohasem feszül tragédia, szereplőit nem fenyegeti közvetlenül veszedelem. Az író inkább játszik a témával anélkül, hogy komolyan venné. Az ok talán az, hogy a líra kétségtelenül szebb és reménytelibb világából pillanatnyilag átjutott a próza kiábrándultabb világába.

Kemény Simon a Nyugatosok zárt csoportjába tartozott. Mély zengésű lírája most is itt muzsikál a próza komor sorai között. A költő nem tudta megtagadni önmagát, énjét nem tudta függetleníteni az apró események hangulataitól s egy távolibb cél távlatába beállítani. Akár Péterről ír, akár Pálról, mindig megbotlunk az író szubjektív véleményébe. Így marad a téma csak játék a számára. Megveti az életet, hiába valónak tartja célját és értelmét. Nincs türelme egy regény vagy akár egy novella tágasságába elmenekülni a témával. Ha novellájában bogozni kezdi témája szálait, disszonáns akorddal menekül előle s még a hidat is felrobbantja maga mögött, nehogy vissza kelljen térnie az elindulás kilométerkövéhez. Mindenesetre túlságosan szubjektív megoldás ez. Vitzni lehet róla, de megtagadni soha. A költő hangszerén minden húr, az öröm hozsannája után máris a szomo-

rúság szorongását énekeli. A próza az más. A próza inkább maga az élet, mint a líra. Kemény Simon, a költő, ezért nem menekülhet tulajdonképpen a mese valószínűtlenségétől a próza valóságot határoló keretei közé.

Marék Antal.

Alaksza Ambrus: A vándor visszanez. Versek. A Vörösmarty irodalmi társaság kiadása. Újpest.

Komoly, rokonszenves költőarc bontakozik ki ezekből a versekből; egy arc, melyen határozottan felismerhetők az elhivatottság jegyei. Ő maga így fejezi ki ezt:

«Mert az Isten lassanként bekerít sővénnnyel és rám égeti bárányai jelét».

S valóban egy pár versében — különösen a kötet vége felé — maradéknélkül eléri az öntudatlanul vagy öntudatosan maga elé tűzött költői ideált. Mai költő; benne él korában mondanivalójára és kifejezőeszközeire nézve. A háború utáni költőnemzedékhez tartozik; ez meglátszik kiábrándultságán s azon, hogy új horizontok örömet csöndben, halk szóval tudja ünnepelni s ezt az örömet leginkább önmaga költői fejlődésében találja meg. Helyi színezet érződik egyik-másik versén: a pest-környéki élet színei. Szűnyog-sziget. Külső-váci-út, illanó Duna vize, sínek sárga kocsija, robotos munkásélet; egykedvű vasutasok beszélnek sorsát és lámpát lóbálva jelzik útját a végtelen felé. — Kemény, érces szavak férfias lírájára törekszik s leg szebb, legérettebb verseiben meg is valósítja ezt: Változatok az Á-húron. Rám égeti bárányai jelét, a Tükör-ciklus egy pár versében, továbbá: Ó, áldott étek a neved. Legtöbbször rímtelen, szabad formát használ, dallamos, rímes verse aránylag kevés van, úgylátszik jobban megfelel egyéniségének az előbbi, szebb verseit

ebben a formában írta. Bár meg lehet, fejlődésének későbbi szakaszában eljut a rimhez és dallamhoz is, mint a kötet végén lévő versek mutatják.

Nála is, mint legtöbb költőkartársában a mondanivaló nem spon-tán nyilatkozik meg, hanem másodlagosan. Sok versében elhomályosító szavak mögé rejtőzik a költői tartalom és érzés s mesterkéltén, mindenáron eredetit, jellemzőt, sablontól eltérőt adni akarón hangzik a vers. Jelzőin, kifejezési módján olykor meglátszik a divatos jelszavak hatása, nem eléggé adja még önmagát, beolvad a mai — bár legjobb költők — tömegébe.

Azonban ezen a téren is dicséretreméltó haladás észlelhető könyvében, friss, egyéni, egyszerű hang felé törekszik ő is, mint minden költői tehetség. Hisszük, hogy a verseiből most ránk tekintő költői arc még világitóbb, még tükrözhetőbb vonásokat fog ezután mutatni s megkülönböztetett értéke lesz újabb líránknak.

Debreczeny Lili.

Cholnoky Jenő: Égen, Földön. (*Franklin Társulat.*)

Gondokkal foltozott napjaink tarkaságában, ezernyi tennivalónk között, könnyen feledkezünk meg arról a földrajzi útravalóról, amelyet az iskolákból hoztunk magunkkal. Kisiklik tudatunkból a világmindenségbe való tartozásunk érzése és a természeti jelenségeket már csak közvetlen szükségleteink szempontjából figyeljük. Az ilyen könyv, mint Cholnokyé, igen alkalmas arra, hogy érdeklődésünket visszavezesse a tudománynak arra a körére, amelynek hullámgyűrűi más tudománykörökkel érintkezve, mind szélesebb távlatokat ad szemléletünknek és szerves egységbe foglalja ismereteinket.

Jól megválogatott, különálló cikkeket foglalt kötetbe ezúttal a kiváló

tudós. Tudásának gazdagságát, előadásának frissességét merőben fölösleges újra fölfedezni, csupán azért említjük meg, mert közvetlenségével ezeket a tudományos cikkeket pompás olvasmányokká avatja s ezáltal a laikus közönség számára is élvezhetőkké válnak. A fölvetett téma sokfélesége csak még érdekesebbé teszi az illusztrációkkal és fényképekkel is bőven ellátott kötetet.

M. Gy.

Waldapfel József: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből. 1780—1830. (A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.)

Hogyan lett Budapest az ország fővárosa? Érdekes probléma és az irodalomtörténet egyik legszebb fejezete. Sok tény bizonyítja, hogy a magyar életben az irodalom milyen fontos szerepet játszik, de Budapest fővárossá emelése talán a legkézzelfoghatóbb. Minden fontosabb hivatal Pozsonyban székel még, amikor megtörténik az első elhatározó lépés: az egyetemet Budára helyezi Mária Terézia. A kormányzások csak később, II. József rendeletére kerülnek ide. Még ezt megelőzve akar Bessenyei tudományos társaságot alakítani Budán és ettől az időtől kezdve sok író és irodalompartoló főúr elméjét foglalkoztatja a gondolat, hogy Budát és Pestet irodalmi központtá tegyék.

Waldapfel könyve annak az ötven évnek a története, amelyben ez a gondolat lassan valósággá érik. Az egyetem Pestre helyezésével kezdődik és az Akadémia megalakulásával fejeződik be ez a folyamat. Sorra veszi a különböző kormányintézkedéseket, amelyek előbbre segítették az eszmét, ismerteti az intézmények történetét, foglalkozik a nyomdák és könyvkereskedők szerepével, rámutat az írók és néhány kiváló egyéniség fontosságára. (Pl. Ráday Gedeon gróf működésére új fény derül.) Feljegyzi a gátló

körülményeket is: a cenzura működését, a közönség megszerzésének nehézségeit.

Fáradhatatlan buzgalommal szedgette össze az adatokat. Az e téren végezett munka valószínűleg még azok számára is értékes lesz, akik ezzel a korszakkal különlegesen foglalkoztak. Nemcsak a kor irodalmát kutatta át, nemcsak a folyóiratokat böngészte végig, nemcsak az eddigi tudományos kutatás eredményeit tartotta számon, hanem gyűjteményeink kézirat- és oklevéltárában is kutatott.

Waldapfel már másirányú (Ballassa, Katona József) kutatásaival is bebizonyította, hogy az eredményes filológiai munkássághoz nélkülözhetetlen képességek birtokában vannak. Adatait kellő kritikával vizsgálja. Ebben a könyvében nem kellett tévedéseket kiigazítania, inkább az árnyokat kellett a valósághoz mérnie. Nem túloz, nincsenek kedvencei, akiket előtérbe helyez, de nincsenek olyan alakjai sem, akiről le akarja tépni a nimbuszt. Okos, higgadt józansága megóvja mindkét végletől. Stílusának legfőbb törekvése a világosság. Nincs benne retorika, sőt nincs egyetlen díszítő jelzője sem. Mégsem unalmas a könyv, mert adatai mindig érdekesekek és újszerűek.

A legtisztább filológiai módszert használja. Egy-egy tény fontosságát nem azzal jelzi, hogy elmondja miért fontos, hanem felsorakoztatja azokat az adatokat, amelyek rámutatnak jelentőségére. Ez az adatbőség rávilágít Waldapfel gyengéire is. Nem tud lemondani kutatásainak gyümölcseiről. Nem választja szét a lényeges a kevésbé fontostól, hanem szép szorgalmasan felsorol mindent, amit összegyűjtött. Ugyancsak az adatbőség lehet az oka annak is, hogy a fától sokszor nem lehet látni az erdőt. Elkezd tárgyalni egy-egy dolgot, felvet valamilyen szempontot, de valamilyen újabb adat elvonja a figyelt-

mét, hogy további újabb tények miatt, amelyek bőven ömlenek elő, aztán sohase térhessen vissza oda, ahonnan elindult. Az eredményt az olvasónak kell levonnia, ítéletet nem szeret alkotni. Ez az óvatosság talán színtelenebbé teszi a könyvet, de megbízhatóbbá is. Amikor az ember leteszi a hosszú értekezést, az az érzés tölti el, hogy a szerző nemcsak a feldolgozott anyagot ismeri alaposan, hanem önmagát is. Amire vállalkozik, azt elvégzi becsületesen, oda pedig nem lép, ahol a lába alatt ingadozni érzi a talajt. Irigylésreméltó tulajdonság. *Fábián István.*

Forbáth László: A megújhodott Mongólia. (Franklin Társulat.)

A mindig forrongó Távok Kelet egyik titokzatos országának legújabb arcát rajzolja meg ebben a könyvben Geleta József elbeszélései nyomán Forbáth László. Ő ad hangot, színt azoknak az élményeknek, amelyeknek hőse Geleta volt, aki menekültében az orosz hadifogságból Mongóliába került, ahol nemcsak a népet ismerte meg — oroszokat, kínaiakat, mongólokat —, hanem az országot magát is, magas pozícióba jutott, villamosműveket rendezett be, táviróvezetékeket javított, színházat épített, hiszen tíz évet töltött ott és a nemzeti kormány meghitt embere volt. Kolostorokba jutott be, lámatemplomokba, ahova rajta kívül külföldi nemigen tette még be a lábát, izelítőt kapott a hirhedt Ungern Sternberg báró rémuralmáról és megcáfolhatta Ossendowski «pontos» adatait. Ritka érdekességű fényképfelvételek igazolják útjait és mondani-valója felőli mindazokat a vonatkozásokat, amelyek a japánok veszélyes terjeszkedés folytán különös érdeklődésre tarthatnak számot napjainkban, mert előrevetik annak árnyékát: mint készül Ázsia az emberi művelődés élére törni. Mélyen

elgondolkoztató jelenségek tűnnek elénk, hiszen tudjuk, hogy Ázsiában sokszor emelkedett legmagasabbra a műveltség és a civilizáció, a megújhodás folyamata pedig mindenütt megindult már, s ma már olyan lépéseket láthatunk, amelyek arra valának, hogy a Föld feletti politikai hatalmat is Ázsia fogja az idők folyamán magához ragadni. *M. Gy.*

Popovits József: Hare egy falat kenyérért. Temesvár, 1935.

Ma egyre többször kerül a szemünk elé a meghökkentő és gondolkodtató tétel: nincs igazi történelem, nincs, mert nem lehet objektív történelem. Annyi arca van minden eseménynek és életmegnyilvánulásnak, ahány korban és ahányan nézik. Az a velencei festmény egy-egy örökkévalónak jelezhető történés, mely minden irányban szembenéz az emberrel. De hiszen az ember is ilyen ezerarcú. Az ember, például akit tolla tesz emlékezetessé az időben s ahogy a szép szavakat és gondolatokat összeválogatja. A regényíró ember, aki-ben az egyik a stílus művészet, a másik százada divatos eszméinek megszólaltatóját látta. A költő ember friss népi lélekgyökerek és addig nem hallott szavak megtalálója. S ime most a kenyértelenség és munkátlan-ság meddő napjaiban akad egy szemlélő — ifjú irodalomtörténetíró —, aki a regényíróban és a költőben a szociális apostolt akarja megkeresni. Irodalomtörténeti igazolását keresi tehát a mi, a betevő falatért folytatott harcunknak. S az író és a költő most is szembenéz a lelkes szemlélővel, aki Eötvös Józsefben a magyar jobbágyok atyját veszi észre, Petőfi-ben népünk apostolát, Szabolcska Mihályban a koldusok és árvák pártfogóját, Ady Endrében a magyar zsellérek prófétáját, Sik Sándorban a szociális és erkölcsi megújhodás költőjét, Harsányi Lajosban a ma-

gyar nyárspolgár ébresztőjét, Kassák Lajosban a szociális szakszervezet házi lantosát, Mécs Lászlóban a magyar munkanélküliek trubadurját és Kocsis Lászlóban a magyar munkásifjak költőjét látja. S aki ezt a talán nem egészen kiérett, de sok szeretettel megírt könyvet ma olvassa, igazat kell a szerzőnek adnia. A nagy író és a költő annyira egyetemes, hogy a mindennapi kenyér harcosa is bennefoglaltatik. Popovits Józsefet Aradi Zsolt mélyértelmű előszava vezeti be az irodalomba. D. T.

Kozocsa Sándor: Az 1934-ik év irodalomtörténeti munkássága. Budapest, Pallas. 1935. 65 (1) 1. 8r.

Ez az évről-évre megjelenő füzet egy-egy esztendő irodalmi seregszemléje. Aki összeállítja, az is irodalmi feladatot vállal, tehát megérdemli, hogy az irodalom megemlékezzék róla. Hogy egy ilyen óriási területet felölelő összeállítás teljességén esett csorbákat kár fölemlítenünk. azt főlegesen külön is hangsúlyoznunk. Lényeges az, hogy a szerző, illetőleg az összeállító *lelkiismeretességéről* meg vagyunk győződve.

Ha pedig az adatok mögé nézünk, akkor megállapíthatjuk, hogy az 1934-ik esztendőben milyen élénk az emlékezés Ady Endre, Arany János, Babits Mihály, Batsányi János, Besenyei, Gárdonyi, Gyóni Géza, Janus Pannonius, Jókai, Móra Ferenc, Márai Sándor, Széchenyi István, Tisza István és Tóth Árpád személyére és műveire. A mult nagyjai közül azonban Madách Imre aratta a legnagyobb sikert. Ch. Sanger és Goga Octavian fordításán kívül vagy száz cikk kapcsolódik Madáchhoz és remekművéhez. Az irodalomtörténészek közül Farkas Gyula, a hatvan éves Császár Elemér és a nagy szintézisét lezáró Pintér Jenő állottak az érdeklődés középpontjában.

Kozocsa szorgalmas gyűjtése így

az élő magyar irodalom egyik legfőbb bizonyítéka mind a jelenre, mind a jövőre. —ry.

Magyar könyvkiadó külföldi kultúrpropagandája.

Boldogult Klebelsberg Kunó gróf hervadhatatlan érdemű tevékenysége óta már egészen átment a magyar köztudatba annak az igazsága, hogy Magyarország fennmaradását és továbbbi boldogulását ebben a mai közép-európai zürzavarban és válságban elsősorban is kulturális fölénye biztosíthatja. Öntudattal kell kulturális multunkra, alkotásainkra és alkotóképességünkre tekintenünk, és ami ugyancsak elengedhetetlenül fontos: meg kell ismertetnünk szellemi életünkkel, értékeinkkel és érdemeinkkel, ezzel a sajátos és egyedülállóan érdekes magyar lélekkel a külföldet, elsősorban is az úgynevezett művelt nyugatot. Hivatalos köreink is mindent elkövetnek, hogy ezen a téren minél hathatósabb működést fejtsenek ki, de ebben a felvilágosító munkakörben igazán eredményes propagandát legelsősorban mégis inkább a magánkezdeményezések fejthetnek ki.

Mifelénk különben is mindig fennáll a veszély, hogy a feldobott és felkapott jelszavak tényleg csak jelszavakká merevülnek, amelyek mögött a tényleges alkotó munka sokszor elsekélyesedik. Kulturális propaganda: szép és igaz szó, de hogyan kell azt megvalósítani, miképpen lehet felvirágoztatni? Erre a kérdésre ad választ, mintegy útbaigazítást immár hosszabb ideje egy magyar könyvkiadó cég, a Vajna György és Társa, amely már évek óta rátért magyar tárgyú, magyar témájú könyvek idegennyelvű kiadására. Hogy ez a vállalkozásuk egyben jó üzlet is számukra, annak csak örülnünk kell, mert megnyugtató és vigasztaló tudat, ha a magyar kérdés, magyar élet

és kultúra már a szó szoros értelmében vett «egész világ» érdeklődését mozgatja meg. Európa mellett Japán és a két Amerikán keresztül alig van földrész, ahova nem jutnának el ezek a Vajna-kiadványok, a magyar kultúrának igazi követői, és hogy mind újabb rendelések futnak be távoli városokból, országokból, az bizonyítja, hogy teljesítik is hivatásukat. Hatalmas könyvcsomó fekszik itt előttem, német, francia, angol nyelven. A jelszóból tényleg tetté és gyakorlattá vált kultúrpropaganda. Egyformán nagyjelentőségűek ezek a kötetek, akár irodalmi igényeket nem támaszto idegenvezetőnek készültek, akár pedig elsőrendű irodalmi értéket képviselnek írójuknál, tartalmuknál és izléses, művészi kiállításuknál fogva.

A többnyelvű, lekszikális értékű *Cicerone*, a francia *La Hongrie d'hier et d'aujourd'hui* mellett kellemesen tűnik fel hazánk nagy barátjának, gyakori budapesti látogatásaiból sokak által személyesen is jól ismert *Grace Humphrey* asszonynak angolok számára készült írása: *Come with me through Budapest*. Ez már írásművészet, ez a lebilincselő, kedves, csevegő stílus, ahogy szeretettel és mosolyogva vezeti az idegent egész Budapesten keresztül, lelkes rajongásával a magyarok iránt. Aki ezt a könyvet elolvassa, az megszereti a Duna királynőjét, amelyről csak jót tud az író mondani. Kedves elfogultságában már egészen addig megy, hogy kijelenti: Budapest a gyönyörű terek és szobrok városa. Adjon a jó Isten nekünk sok ilyen elfogult barátot!

Az ismertető, idegenvezető könyvnek egészen eredeti és szellemes, jól sikerült megoldása *Juhász Antal* műve: *5 Jungens ziehn ins Ungarland*. Négy német és egy osztrák fiú elindulnak a szünidőben, hogy lelátogassanak Magyarországra. Csodálkozó, kíváncsi gyerekszemük min-

dent meglát, észrevesz, kérdezősködni, hallgatónak, lassanként megismerik a magyar történelem főbb mozzanatait, az ország, a főváros és a vidék szépségeit, közelébe jutnak a magyar léleknek és benyomásokkal, ismeretekkel gazdagon, elszomorodott szívvel hagyják el a vendégszerető, kedves népet. Külföldi ifjúság kezébe nem is lehetne ügyesebb, okosabb könyvet adni Magyarországról. Semmi nagyképűség, tudálékoság, unalmas felsorolás. Csupa élet, humor, fiatalos báj és mindezen felül: irodalmi érték. Nem csoda, ha már eddig is igen nagy könyvsikert jelentett.

Cicerone, de már lelki vezető *Stein Pálma* könyve is: *Fly my swallow*... Mielőtt a külföldi elmegy cigányzenét hallgatni, valóban kezébe kellene nyomni a kis kötetet, hogy olvassa át. Kétszeresen érzi majd át a magyar dalnak, a magyar zenének minden mélységét és szépségét, de egyben hall valamit a népdalok történetéről is, a kuruc időktől kezdve a mai napig.

És *Cicerone* ez a másik, német és angol nyelven egyaránt megjelent, rendkívül izléses kiállítású kötet is, *Gundel Károly magyar szakácskönyve*. Hiszen konyhaművészetünk is a magyar kultúrának egyik legsajátosabb terméke és erősen vitatható, hogy mi gyakorol a külföldi átlag-vendégre nagyobb hatást: múzeumaink-e, avagy *Gundel Károly* és a többi szakácsművész konyhája.

Lederer Sára: Made in Hungary c. munkája a könyvkiadás izléses, színpompás remeke. A népművészetnek rövid, nagyon szemléltető összefoglalása, jól választott illusztrációkkal, tömör, de mégis élvezetes összefoglalásban. Méltó párja *Viski Károly* műve: *Hungarian Peasant Customs*. A magyar etnográfiaának ez egyik legnagyobb szakértője a legszebb magyar népszokásokat, népünnepeket

írja le. Ez a könyv már nem Cicerone: ez már művészet és irodalom. Ami pedig a szép képekkel illusztrált szöveget illeti: a magyar olvasó is sok érdekeset és ismeretlent tanulhat belőle.

Szorgalmas és alapos munka *Takács László* testes könyve: *Der Ungar in der Welt*. Lexikális alapossággal gyűjtötte össze a szerző a magyar karrierék, tehetségek belföldi és külföldi sikereit és eredményeit, hogy megmutassa a nagyvilágnak: a maroknyi magyar nemzet irodalomban, művészetben, tudományban, technikában, sportban, politikában semmivel sem áll mögötte a legnagyobb népeknek.

A tisztán irodalmi kiadványok közül említést érdemel elsősorban is az *Ember Tragédiája*, amelyet a kiadó *Mohácsi Jenő* fordításában jelentetett meg németül, *Meltzer H. Károly* és *Vajda Pál* fordításában pedig angolul. Különösen ez utóbbi igen szép kiállítású kötet. Madáchról külön tanulmányt is adtak ki *Voinovich Géza* és *Mohácsi Jenő* tollából: *Madách und die Tragödie des Menschen*. Arany János Toldi-trilógiájának első része is németül jelent meg *Engel Gusztáv* fordításában.

E szűkre szabott, talán unalmasan is ható felsorolás mögött végeredményében igen jelentőségteljes és fontos kultúrunka áll. Aki a magyar szellemi élet minden megmozdulását figyelemmel szeretné kísérni, nem térhet pusztá hallgatással napirendre e fölött az örvendetes jelenség fölött, amelynek hatásai elsősorban nem idehaza, hanem a határokon túl, német, francia, de mindenekelőtt angol nyelvterületeken érezhetők.

Neller Mátyás,

Bárdosi Németh János: Zsellérek. Magyar Téka kiadása, Szeged, 1935.

Bárdosi Németh János, akit mint közvetlen, eszmékben mélyen járó és színes skálájú lírikust ismerünk, most regénnyel lépett ki a könyvpiacra. A regény, mint a címe is beszédesen hirdeti, parasztregény. A magyar föld feleletre váró kérdéseit vázolja elének az író. Újabban divatos, mondhatnánk kötelező lett a parasztregény. A hasonló tárgyú regényekben végigvonuló irányzatosság, politikum lépten-nyomon felveti a fejét Bárdosi Németh parasztregényében, szerencsére azonban mindezen művészi gyönyörködést esetleg felborítható momentumokon kívül akad más is, ami a szerző kétségtelen művészetéről tanuskodik. Emberi szív és vér melegségét érezzük a regény hideg szólamai mögött, az írónak a szívét, aki Dunántúli vidékről származott s a regényben szereplő Vasi falu leírásában gyermekkorának emlékeit színesíti és kristályosítja ki tiszta művészetté. Élet, elevenség van a regényben, az emberek, a falu házikói, fák, erdő, mező, patak csodás együttesbe olvadnak össze. A falu még a pesti proletár otthonba is elkíséri a nagyvárosba felsodródott, kinyílt szemű parasztlegényt és nem engedi, hogy felszívja sivár szürke egyvelegébe a pesti proletárnegyed. Ez a Nagy Balázs eleven alak, érezzük, hogy minden falunak jutott egy belőle s éppen ezért sűrített mivoltában nem egyszer az író szócsövének hat. Bárdosi Németh regényének nem is ez az értéke, hanem az a dunántúli kolorit, zamatos magyar nyelv, amelynek föltétlen birtokosa s ezután emelkedést várunk tőle szépprózai munkáiban is.

Mihály László.